

Tìm hiểu doanh nghiệp người Hoa Đông Nam Á thập niên gần đây

ĐỖ NGỌC TOÀN*

Thập niên gần đây, các doanh nghiệp người Hoa Đông Nam Á đã có bước phát triển khá mạnh mẽ. Bài viết của chúng tôi đi sâu tìm hiểu tình hình phát triển, đặc điểm kinh doanh và triển vọng của các doanh nghiệp người Hoa, qua đó nêu được vai trò và ảnh hưởng của họ đến nền kinh tế các nước trong khu vực.

I. Tình hình phát triển của doanh nghiệp người Hoa Đông Nam Á những năm qua

Từ cuối những năm 80, doanh nghiệp người Hoa ở các nước Đông Nam Á phát triển một cách mạnh mẽ. Đó là do có sự tác động của một số nhân tố sau: (1) Chiến tranh lạnh kết thúc, nhu cầu hợp tác kinh tế trở nên mạnh mẽ. (2) Từ cuối những năm 80, sau khi đồng Yên tăng giá, Nhật Bản đã đầu tư ào ạt vào các nước Đông Nam Á với khối lượng lớn đã làm cho kinh tế của Xingapo, Thái Lan,

Indônêxia và Malaixia tăng trưởng với tốc độ cao. (3) Sau một thời gian cải cách mở cửa, nền kinh tế Trung Quốc đã tăng trưởng nhanh chóng, môi trường đầu tư từng bước được cải thiện. Vì thế, các nước Đông Nam Á không thể không coi trọng thị trường to lớn của Trung Quốc. (4) Các nước Đông Nam Á điều chỉnh và thực hiện chính sách kêu gọi đầu tư, nới lỏng các hạn chế đối với kinh doanh người Hoa, tăng cường phát triển công nghiệp hướng xuất khẩu. (5) Bản thân nền kinh tế trong cả khu vực giai đoạn này đã đạt được tốc độ phát triển liên tục và ổn định.

Với những nhân tố thuận lợi trên, các doanh nghiệp người Hoa đã có những bước phát triển mới, phát huy được khả năng và tiềm lực vốn có, đã tạo ra được năng suất và hiệu quả cao, góp phần thúc đẩy nền kinh tế các quốc gia Đông Nam Á tiến về phía trước. (Xem biểu 1).

* ThS. Đỗ Ngọc Toàn, Viện Nghiên cứu Trung Quốc.

Biểu 1. Mức tăng trưởng kinh tế Đông Nam Á (%)

	Xingapo	Indônêxia	Thái Lan	Malaisia	Philippin	
Những năm 60	8,7	3,0	8,0		4,8	
Những năm 70	0,4	7,7	7,3	8,0	6,1	
Những năm 80	7,2	5,8	7,2	5,7	1,9	
Những năm 90	1990	8,1	7,2	11,6	9,7	3,0
	1991	7,0	7,0	8,4	8,7	0,5
	1992	6,4	6,5	7,9	7,8	0,3
	1993	10,4	6,5	8,3	8,3	2,1
	1994	10,2	7,5	8,8	9,2	4,4
	1995	8,8	8,2	8,6	9,5	4,8
	1996	7,0	7,8	6,7	8,2	5,5

Nguồn: Quách Lương : “Giản sử kinh tế người Hoa và Hoa kiều Đông Nam Á”. Nhà xuất bản Khoa học kinh tế, năm 1998, trg.198. Bắc Kinh.

Đến những năm 90 của thế kỷ XX, Đông Nam Á thời kỳ này đã tăng gấp 18 người Hoa Đông Nam Á đã đạt được một lần so với những năm 70, gấp 5 lần so khối lượng vốn rất cao, chiếm 1/3 tổng với thời kỳ đầu những năm 80 và gấp 3 số vốn của các nước Đông Nam Á. Theo lần so với thời kỳ cuối những năm 80. tư liệu cho thấy, vốn của người Hoa (Xem biểu 2)

Biểu 2. Tỷ lệ Vốn của người Hoa ở các nước Đông Nam Á (%)

		Vốn nhà nước	Vốn bản địa	Vốn người Hoa	Vốn nước ngoài
Xingapo	Số công ty	4,4		32,8	62,2
	Tổng mức tiêu thụ	12,2		24,0	63,8
Malaisia	Số công ty	20,0	30,0	35,0	15,0
	Thị phần	48,0	22,6	25,3	4,1
Indônêxia	Số công ty	55,0		37,0	8,0
	Tổng mức tiêu thụ	67,1		29,8	3,1
Thái Lan	Số công ty	10,0	10,0	40,0	40,0
	Tổng mức tiêu thụ	13,2	9,9	31,3	45,6
Philippin	Số công ty	20,0	16,7	30,0	33,3
	Tổng mức tiêu thụ	31,4	16,9	22,2	29,5

Nguồn: Iwazaki Ikuo (Nhật) : “Suy nghĩ về mấy đặc trưng cơ bản của vốn người Hoa Đông Nam Á hiện nay”, đăng tải trên “Tập dịch thuật tư liệu Nam Dương”. Số 3-2001.

Cùng với sự tăng trưởng nhanh chóng của nền kinh tế khu vực Đông Nam Á và xu thế công nghiệp hoá của các nước sở tại đang gia tăng, hoạt động doanh nghiệp của người Hoa Đông Nam Á đã vượt qua khuôn khổ giới hạn đồng hương, đồng tộc, đồng bang phái, đồng khu vực, đồng ngành nghề mà từng bước chuyển sang hợp tác tiền tệ quốc tế xuyên ngành, xuyên huyết thống, xuyên khu vực. Theo tính toán, ở khu vực Đông Nam Á, doanh nghiệp người Hoa đã chiếm tới 70% toàn bộ thị trường cổ phiếu, vốn của các doanh nghiệp này đã đạt tới 66% tổng giá trị cổ phiếu của 10 thị trường cổ phiếu ở châu Á (trừ Nhật Bản, Hàn Quốc và Trung Quốc đại lục)⁽¹⁾.

Sau cuộc khủng hoảng kinh tế 1997-1998, kinh tế người Hoa Đông Nam Á đã tiếp tục được hồi phục. Cùng với sự tiếp tục điều chỉnh lại trong tất cả các ngành của doanh nghiệp người Hoa, những năm sau đó, thực lực kinh tế người Hoa đã dần dần phát triển và đạt được bước tiến triển lớn hơn, tiếp tục giữ vững được vai trò chính trị và kinh tế của họ ở các nước trong khu vực.

II. Đặc điểm phát triển trong kinh doanh của các doanh nghiệp người Hoa Đông Nam Á

Nhìn vào sự phát triển của các doanh nghiệp người Hoa Đông Nam Á, có thể thấy doanh nghiệp người Hoa đã mang những đặc điểm riêng có mà những doanh nghiệp bản địa không thể có được. Đó là:

1. Các doanh nghiệp người Hoa có quan hệ mật thiết với nhân tố chính trị-xã hội và cơ cấu ngành nghề của các nước bản địa.

Ở hầu hết các nước Đông Nam Á, đã trải qua quá trình dân tộc hoá, bản địa hoá đối với người Hoa, vì thế hiện nay các doanh nghiệp người Hoa luôn giữ được mối quan hệ liên kết một cách chặt chẽ với các ngành chủ yếu của nước sở tại, nhiều người Hoa đã có vị trí vững vàng trong chính trường ở các nước sở tại. Thông qua mối liên hệ này, các doanh nghiệp người Hoa đã phát triển nhanh hơn. Doanh nghiệp người Hoa kinh doanh càng hiệu quả thì chính phủ thu hút nguồn vốn nước ngoài càng nhiều, từ đó cũng dẫn đến vốn của người Hoa càng tăng. Do đó, sự phát triển của doanh nghiệp người Hoa không thể tách rời với chính phủ ở các nước sở tại.

2. Các hình thức doanh nghiệp đặc trưng

- *Doanh nghiệp phát triển ít hay nhiều gắn với mục tiêu chính trị:* Đây là loại doanh nghiệp được thành lập có sự trợ giúp của chính phủ hoặc tự thành lập để tiến hành hoạt động kinh tế phù hợp với xu thế chính trị của nước sở tại, hoặc thậm chí để phục vụ cho mục đích chính trị.

- *Doanh nghiệp phát triển bằng vốn tích lũy từ thời kỳ thuộc địa:* Là những doanh nghiệp thành lập bằng vốn từ thời kỳ thuộc địa được con cháu người Hoa thừa kế, gìn giữ và tiếp tục tham gia hoạt động kinh tế, hoặc những doanh nghiệp phát triển có tính độc lập

được người Hoa tiếp tục đầu tư và mở rộng hơn.

- *Doanh nghiệp phát triển theo lĩnh vực ngành nghề*: Bao gồm ba loại: (1)Loại doanh nghiệp truyền thống chủ yếu phát triển ngành công nghiệp cơ sở như công nghiệp cao su, thiếc, ngô, đường ăn, điển hình là ở Malaixia, Indônêxia. (2)Loại doanh nghiệp kinh tế hỗn hợp đa mục đích gồm các doanh nghiệp quốc doanh (trực thuộc chính phủ), doanh nghiệp nước ngoài và một số doanh nghiệp trong nước, chủ yếu đầu tư vào lĩnh vực sản xuất công nghiệp nhằm thúc đẩy phát triển thị trường trong nước và tác động vào những ngành phi công nghiệp, giúp các ngành này phát triển. (3)Loại doanh nghiệp công nghiệp cơ sở, chủ yếu đầu tư vào ngành chế tạo. Loại hình này được Thái Lan và Indônêxia rất coi trọng và mong muốn phát triển nhanh chóng nhằm đẩy mạnh chính sách công nghiệp hoá và hiện đại hoá đất nước.

3. *Sớm hình thành hệ thống kinh doanh mạng liên ngành và đa ngành*. Hệ thống kinh doanh mạng của người Hoa (Chinese network) là một dạng hình thành độc quyền một mạng lưới liên kết các mắt xích của một dây chuyền kinh doanh khép kín nhiều chiều từ những đơn vị nhỏ như các cửa hiệu cho đến các công ty, doanh nghiệp lớn, trong đó có nhiều hiệp hội, tổ chức nghiệp đoàn kinh doanh chuyên ngành và đa ngành cùng hoạt động. Ngay từ giữa những năm 70, ở Malaixia có tới 479 tổ chức công nghiệp và buôn bán người Hoa địa phương, ở Philippin có 368, ở Xingapo có 179, ở Thái Lan có 59,

Mianma có 30, Indônêxia có 5, Brunei có 5 và ở Việt Nam có 4⁽²⁾. Các hiệp hội này ngoài chức năng giúp đỡ nhau trong việc vay mượn tín dụng, trao đổi thông tin, đào tạo nhà quản lý, đào tạo công nhân, còn đóng vai trò quan trọng trong việc liên kết và tập trung tư bản, mở đường cho việc thành lập các công ty tập đoàn tư bản lớn thực hiện các hoạt động sản xuất, đầu tư, kinh doanh thương mại và tiến tới phát triển trở thành các công ty hoạt động xuyên quốc gia và châu lục.

Ngoài ra, còn có hàng trăm ngân hàng và công ty tài chính với hàng ngàn chi nhánh hoạt động trong phạm vi nước, khu vực và thế giới. Những ngân hàng nói trên có một uy lực rất lớn chi phối toàn bộ hoạt động kinh tế của các nước sở tại. Những năm qua, các ngân hàng không những kinh doanh tiền tệ mà còn trực tiếp đầu tư liên doanh xây dựng xí nghiệp, công ty lớn. Chẳng hạn như những năm 70-80, ngân hàng Bangkok đã trực tiếp đầu tư vốn vào 34 tổ hợp công nghiệp và 81 hãng buôn lớn, trong đó kiểm soát ít nhất 22 công ty và khoảng 16% tổng số vốn đầu tư vào các ngành kinh tế Thái Lan⁽³⁾. Hiện nay, các doanh nghiệp người Hoa đã có một vị thế đặc biệt quan trọng trong đời sống kinh tế xã hội của các quốc gia trong khu vực nói riêng và thế giới nói chung.

4. *Doanh nghiệp người Hoa nắm giữ vị trí then chốt trong một số ngành nghề kinh doanh chủ đạo*. Trước đây ở các nước Đông Nam Á, một số lĩnh vực quan trọng của người Hoa đều do người Hoa nắm giữ, đến nay cùng với sự phát triển của nền kinh tế toàn cầu, các lĩnh vực

kinh doanh này càng được phát triển lớn mạnh, có thực lực vững vàng và đứng ở vị thế cao hơn. Cùng với ngành tiền tệ, ngành nhà đất là các ngành đã có cơ sở vững chắc và phát triển từ lâu, ngành thông tin là ngành mới được xuất hiện không lâu song cũng đã mang lại hiệu quả vô cùng to lớn trong đời sống kinh tế xã hội.

Về ngành tài chính tiền tệ, theo tài liệu cho thấy, trong tổng số 500 doanh nghiệp công ty người Hoa có giá trị cổ phiếu cao trên 7 thị trường chứng khoán lớn Hồng Kông, Đài Loan, Xingapo, Malaixia, Thái Lan, Indônêxia, Philippin thì ngân hàng, công ty chứng khoán, công ty bảo hiểm, công ty đầu tư, công ty quản lý hạ tầng đã chiếm 15%. Đồng thời trong 10 ngân hàng lớn ở khu vực Đông Nam Á thì có 5 ngân hàng là ngân hàng của người Hoa⁽⁴⁾.

Về ngành nhà đất: Cùng với sự phát triển của nền kinh tế châu Á, thị trường nhà đất châu Á ngày càng trở nên sôi động và nhộn nhịp. Các doanh nghiệp người Hoa Đông Nam Á vì thế đã có những thời cơ thuận lợi để đầu tư với khối lượng vốn lớn vào nhà đất. Những năm qua, mặc dù giá cả đất đai gia tăng, song phần lớn các tập đoàn doanh nghiệp người Hoa đều có công ty nhà đất vẫn có đầy đủ khả năng để vay ngân hàng, tiếp tục mở rộng đầu tư nhằm đạt lợi nhuận cao. Những năm 90, chỉ có 500 doanh nghiệp người Hoa cỡ lớn được nói ở trên chủ yếu đầu tư vào ngành khai thác và phát triển kinh doanh đất đai và nhà đất, song đến nay hầu như tất cả các doanh nghiệp người Hoa đều cho rằng hạng mục đầu tư trước tiên

của họ phải là tham gia đầu tư vào kinh doanh nhà đất, điều này được biểu hiện nổi bật ở Xingapo. Hoạt động kinh doanh bất động sản này đã làm cho các công ty, các tập đoàn doanh nghiệp người Hoa ngày càng giàu mạnh và phát triển. Chỉ trong 9 năm từ 1988-1997, cổ phiếu nhà đất ở Hồng Kông đã tăng gấp 5 lần⁽⁵⁾. Năm 1997, xảy ra khủng hoảng tài chính châu Á, đã có 25 doanh nghiệp người Hoa bị tổn thất tài sản khoảng 42 tỷ USD, trong đó tài sản của các doanh nghiệp nhà đất người Hoa bị tổn thất 19,4 tỷ USD, chiếm 46 USD⁽⁶⁾, tuy nhiên các doanh nghiệp này đã nhanh chóng biến rủi ro thành cơ hội kinh doanh mới. Họ nhân cơ hội giá cả thị trường nhà đất và cổ phiếu giảm xuống, tiếp tục thu mua nhà đất vào với giá rẻ và đầu tư kinh doanh vào lĩnh vực này mạnh hơn.

Về ngành thông tin: Nhờ thành quả khoa học kỹ thuật thông tin hiện đại khởi nguồn từ Mỹ, rất nhiều doanh nghiệp người Hoa đã đạt được thành công to lớn khi đi vào kinh doanh lĩnh vực này. Theo tư liệu liên quan cho thấy, năm 1980, nhân viên kỹ thuật châu Á di dời sang Mỹ là 70000 người, năm 1990 tăng lên 130000 người, trong đó nhân viên người Hoa đã có tới 40000 người. Năm 1995, 48 xí nghiệp kỹ thuật cao của hãng Google đã thuê 240000 nhân viên, trong đó, cứ 4 người thì có một người châu Á gốc Hoa. Đồng thời, hãng Google lại có mối quan hệ hỗ trợ lẫn nhau rất chặt chẽ với các doanh nghiệp người Hoa ở Đông Nam Á trong các lĩnh vực kỹ thuật mũi nhọn, thủ pháp kinh doanh hay nhân tài khoa học

kỹ thuật⁽⁷⁾. Việc hình thành mối quan hệ này đã đặt cơ sở cho doanh nghiệp thông tin của người Hoa Đông Nam Á phát triển. Điển hình là Công ty cổ phiếu bất động sản Mỹ Gia của nhà tư bản Ngô Thông Mãn ở Philippin từ năm 1997 đã bắt đầu xây dựng khu phát triển điện tử lấy tên là "Vườn thông tin Di Đông Thành" ở Libis thành phố Kwei song có diện tích 15 ha hoàn thành vào năm 2005 với tổng đầu tư là trên 40 tỷ pêsô. Theo dự đoán, sau khi hoàn thành toàn bộ vào năm 2005, mức xuất khẩu hàng năm sẽ đạt được 50 tỷ pêsô⁽⁸⁾. Ở Malaixia cũng có nhiều doanh nghiệp trẻ người Hoa thành lập các công ty thông tin có hiệu quả, chẳng hạn như Công ty thông tin mạng của Hoàng Hiểu Minh đứng đầu toàn Malaixia về cung cấp dịch vụ "điện thoại mạng". Năm 1998, công ty này mới được thành lập mà đến năm 1999 đã chiếm lĩnh được "Hành lang thông tin đa chiều". Ngoài dịch vụ thông tin mạng ra, công ty này còn cung cấp dịch vụ thương mại điện tử, khai thác mạng, thị trường điện tử v...v...⁽⁹⁾

Theo sự phát triển rầm rộ của xu thế công nghiệp hoá, hiện đại hoá, toàn cầu hóa, doanh nghiệp người Hoa đã phát huy được tác dụng hữu hiệu trong quá trình phát triển kinh tế ở các quốc gia trong khu vực, đã đạt được thu nhập dồi dào cho kinh tế người Hoa và đẩy nhanh

tốc độ tăng trưởng kinh tế quốc dân của các nước sở tại.

CHÚ THÍCH

- (1). Purcell.V. *"The Chinese in Southeast Asia Reprint"*, Kuala Lumpur, Oxford University Press, 1980. p.517-519. Dẫn theo Trần Khánh: "Vai trò người Hoa trong nền kinh tế các nước Đông Nam Á". Nhà xuất bản Đà Nẵng, năm 1992. Hà Nội
- (2). Trần Khánh: *"Vai trò người Hoa trong nền kinh tế các nước Đông Nam Á"*. Nhà xuất bản Đà Nẵng, năm 1992. Hà Nội
- (3). Thu Mỹ: *"Chính sách công nghiệp hoá hướng ra xuất khẩu: kinh nghiệm của Thái Lan"*. Nghiên cứu Đông Nam Á, số 1-1990, trg. 60
- (4)(5)(6)(7). Lý Hạc Khuê: *"Đặc trưng của xí nghiệp người Hoa và khả năng hợp tác chiến lược với xí nghiệp Hàn Quốc"*. www.reoulchinatown.com
- (8). *"Niên giám kinh tế thương nhân người Hoa thế giới"* năm 1999-2000. Dẫn theo Trang Quốc Thổ: *"Sự chuyển đổi địa vị xã hội của người Hoa Đông Nam Á sau thế chiến II"*. Nhà xuất bản Đại học Hà Môn, năm 2003.
- (9). Cổ Tuyên Huy: *"Xu thế liên minh hợp tác các xí nghiệp người Hoa trên thế giới tất phải thực hiện"*. Tin mạng Hoa kiều Trung Quốc (KHGZ). www.ocn.com.cn